kaligrafia

Grupa wiekowa: młodzież licealna

Liczba uczestników: nieograniczona

Czas trwania: 45 min.

Cele: Zapoznanie młodzieży z podstawowym pojęciami dotyczącymi kaligrafii oraz grafologii. Przedstawienie historycznych narzędzi pisarskich. Ukazanie różnorodnego zastosowania kaligrafii w przeszłości i teraźniejszości.

Przed zajęciami:

Zapoznaj się z prezentacją i scenariuszem.
Scenariusz powstał na podstawie prezentacji przygotowanej w programie prezi.com. Zapoznaj się z nią i zamieszczonymi w niej linkami do artykułów i filmów:
https://prezi.com/lminiy0ed8ro/kaligrafia/?present=1

Podstawa programowa:
zachęcenie do podejmowania indywidualnej pracy twórczej, rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie; rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej; zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie

Przebieg zajęć:

Wprowadzenie

Zachęć uczniów do intuicyjnych odpowiedzi na pytania:
Czym jest kaligrafia? Do czego służy? Kiedy powstała?
Następnie zapoznaj ich z podstawowymi pojęciami dotyczącymi tematu.

Słowo kaligrafia pochodzi od greckich słów kalos (piękny) i graphein (pisać), czyli jest to sztuka pięknego pisania. Kaligrafia istnieje niemal w każdej kulturze, stanowiąc bardzo ważny element jej tożsamości. Dlatego jest często przedmiotem w szkole, w Polsce była w programie nauczania aż do lat 60 XXw. (slajd nr 1)

Materiały używane do kaligrafowania

Techniki pisania ulegały zmianie odkąd powstało pismo (ok IV tyś lat p.n.e.). Materiały, które były użyte do pisania determinowały kształt i formę liter. Tradycyjnie, aby napisać literę, potrzebne było narzędzie pisarskie - pióro i nośnik pisma czyli np. papier. (slajd nr 2)

Przebieg zajęć:

Narzędzia pisarskie

Tradycyjnie były to materiały organiczne, w zależności od położenia geograficznego i występowania innej fauny i flory, narzędzia różniły się od siebie. Przeważnie lokalnie używano łatwo dostępnych składników. Zazwyczaj rodzaj narzędzi był zdeterminowany przez materiał, na którym pisano. (slajd nr 3)

Wybrane rodzaje narzędzi:

a) **Stylus** (rylec) - był używany do pisania na woskowych tabliczkach (w miękkich materiałach). Stosunkowo cienki i długi, wykonywany z: brązu, miedzi, żelaza lub kości; jedna strona zakończona bardzo ostro, służyła żłobieniu liter, druga była rodzajem łopatki służącej do zacierania tekstu lub poprawiania błędów. (slajd nr 4)

Przebieg zajęć:

b) **Pióro trzcinowe** - było używane w Egipcie do pisania na papirusach. Wykonane z bardzo cienkiej trzciny, która musiała być sztywna i pusta w środku. Jego końcówkę przycinano nożem, a następnie rozgryzano w ustach, tworzyło się coś w rodzaju pędzelka. (slajd nr 5)

c) **Gęsie Pióro** - używano go przez okres średniowiecza na terenie Europy. Jego olbrzymią zaletą była dostępność, taniość oraz wygodne użycie. Pisano nim na papierze oraz pergaminie. Wykonywano je z lotek gęsich albo łabędzich. Przed użyciem należało je odpowiednio zahartować, na przemian polewając zimną wodą i wkładając do gorącego piasku. Potem przez kilka miesiącu pióro wysychało. W taki sposób przygotowane narzędzie trudno było złamać. Końcówki pióra przycinano na wiele sposobów w zależności od rodzaju pisma. Do nacinania używano specjalnych nożyków, które często służyły również do korekty, zdrapywania tuszu z papieru lub pergaminu. (slajd nr 6)

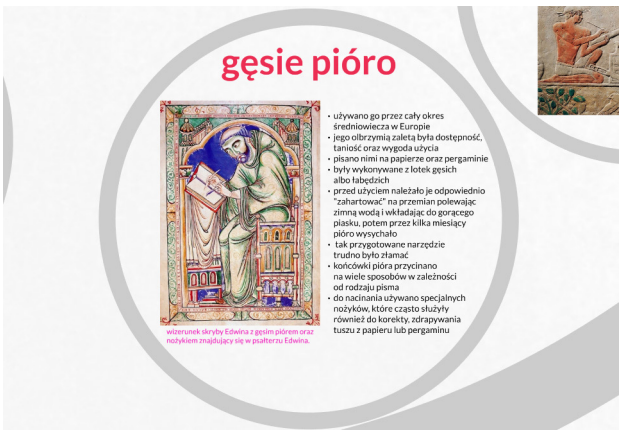

d) **Pióro wieczne** - gęsie pióro szybko się tępiło i trzeba było je często ostrzyć, do tego mieściło się w nim stosunkowo mało tuszu. Aby temu

Przebieg zajęć:

przeciwdziałać w XVIII w. wynaleziono stalówkę, czyli metalową nakładkę na końcówkę pióra; dzięki temu pióro zużywało się wolniej. Na zwieńczeniu rozcięcia stalówki znajdował się mały otwór mogący pomieścić większą kroplę tuszu. W latach 80. XIX w. Lewis E. Waterman stworzył zbiorniczek na tusz, dzięki czemu nie trzeba było często maczać pióra w kałamarzu. Pióro z nabojami, czyli z plastikowymi zbiornikami na tusz, zaczęto produkować w latach 50. XX wieku. (slajd nr 7)

c) **Dłuto** - narzędzie rzeźbiarskie używane również do pisania w drewnie lub kamieniu. Jest wykonane z metalu i ma podłużny kształt, jeden koniec jest zaostrzony, a na drugim znajduje się kołnierz ze sztyftem, służący do umieszczenia go w drewnianym trzonie. Płaskim dłutem nie dało się wykuwać zaokrąglonych liter, dlatego miały one kanciaste kształty, potem stosowano zaokrąglone dłuta. (slajd nr 8)

Przebieg zajęć:

Atrament - barwny płyn służący do pisania wynaleziony ponad 4 000 lat temu w Chinach i Egipcie. Tworzony był z bardzo różnych materiałów: sadzy drzew iglastych, olejów i kleju rybnego oraz piżmu i kamfory jako substancji zapachowych atrament golusowy wytwarzany był poprzez mieszanie garbników roślinnych oraz roztworu siarczanu.
Tajne receptury wytwarzania atramentu były często przechowywane w klasztorach i strzeżone. (slajd nr 9)

Nośniki tekstu

Na początku zapisywano słowa na łatwo dostępnych materiałach, których nie trzeba było specjalnie przygotowywać, np. drewno, kamień. Jednak z biegiem lat nieustannie poszukiwano nowych materiałów, które byłyby tańsze, prostsze, trwalsze. W zależności od rodzaju materiałów narzędzia do pisania były inne, a co za tym idzie zmieniała się forma pisma. (slajd nr 10)

Przebieg zajęć:

a) **Tabliczka woskowa** - drewniana tablica pokryta z jednej strony woskiem pisarskim. Tablice woskowe były używane już od XV w. p.n.e. Pisano na nich styllusem, a następnie podgrzewano, dzięki czemu wosk topniał i można było używać go od nowa. Powszechnie były wykorzystywane do korespondencji, a wiadomości zwrotne były umieszczane na tej samej tabliczce. Służyły również w administracji do szybkich rachunków i zapisów. (slajd nr 11)

b) **Papier papirusowy** - wytwarzany z trzciny papirusowej rosnącej na terenach bagnistych. Wynaleziony ok. 3 000 p.n.e. w Egipcie. Łodygę cięto na małe, cienkie kawałki i układano obok siebie na desce w kilku warstwach, następnie ubijano i ściskano, aż zwierający skrobię sok zwiąże całość. Następnie papier papirusowy prasowano i suszono. (slajd nr 12)

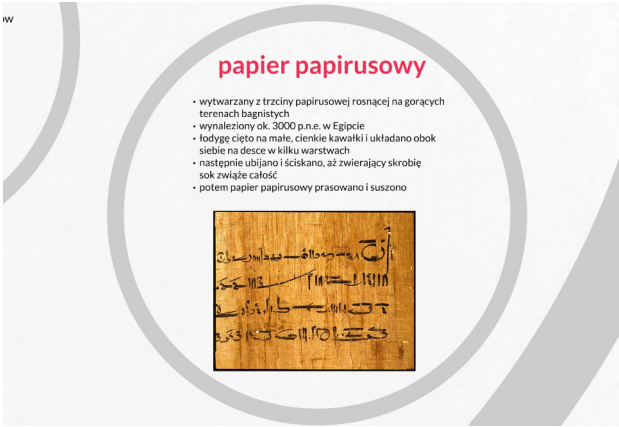

c) **Pergamin** - produkowany ze skóry zwierzęcej, stał się niezwykle popularny w V w. n.e., kiedy wyparł papirus. Skórę zwierzęcą myto, następnie moczono w wodzie z wapnem gaszonym, które pomagało w pozbyciu się włosów i naskórka. Na końcu rozwieszano skórę na drewnianej

Przebieg zajęć:

ramie, suszono wygładzając pumeksem i bielono kredą. Występowały w nim małe dziurki i pęknięcia, które iluminatorzy często włączali do ilustracji. Pergamin jest trwałym materiałem, dlatego często wykorzystywano go do oprawiania. (slajd nr 13)

d) **Papier** - został wynaleziony w Chinach w II w. n. e. Pierwsze papiernie w Europie powstały w XII w., a technologia została przejęta za pośrednictwem Arabów. Papier dokonał prawdziwej rewolucji, był tani i prosty w wytwarzaniu, dzięki czemu był łatwo dostępny. Wytwarzany jest z włókien roślinnych zawierających celulozę. (slajd nr 14)

Zastosowanie kaligrafii

Zachęć uczestników zajęć do dzielenia się pomysłami dotyczącymi możliwego zastosowania kaligrafii. Przedstaw przykładowe użycia:
(slajd nr 15)

Przebieg zajęć:

- jako znak władzy - w kulturze islamu władca posiadał tugrę, czyli swój własny monogram złożony z wielu liter i słów, które symbolizowały wszystkie jego zalety. (slajd nr 16)

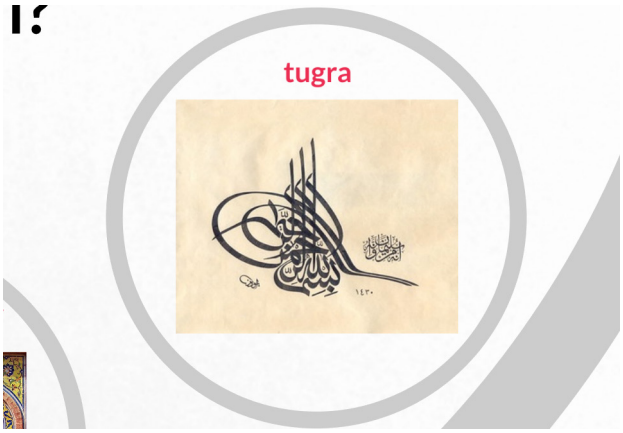

- jako dekoracja - sam kształt i forma zapisu liter były uważna za piękne, w kulturach gdzie nie wolno było przedstawiać wizerunków bóstw, więc bardzo często zdobiono ściany ozdobnym pismem (slajd nr 17)

Przebieg zajęć:

- jako znak magiczny - słowom przypisuje się niezwykłe znaczenie, dlatego odpowiednio napisane zdanie albo znak, mógł służyć jako talizman albo zły urok (slajd nr 18)

Grafologia

Poproś uczniów, aby napisali anonimowo na kartkach takie samo zdanie. Zbierz kartki, wymieszaj i rozdaj ponownie uczniom. Następnie opowiedz im o tym, czym jest grafologia, co może mówić charakter pisma o danym człowieku. Zachęć uczestników do analizowania charakterów pisma.

Grafologia to dziedzina psychologii zajmująca się badaniem pisma jako elementu ekspresji psychicznej. Analizuje związek między cechami pisma a dominantami osobowościowymi. W badaniach bierze pod uwagę m.in. nacisk pisma, wielkość, szerokość i pochylenie, odległości między literami, wyrazami i wersami, rytm i tempo pisania. Grafologia jest wykorzystywana w kryminologii. (slajd nr 19)

Przebieg zajęć:

Kaligrafia współcześnie

Zapytaj uczniów, czy znają jakieś zastosowanie kaligrafii i widzą oraz sens stosowania jej współcześnie, szczególnie w erze cyfrowej, kiedy większość teksów zapisuje się w formie elektronicznej.
Jednak okazuje się, że współcześnie można powiedzieć, że kaligrafia przeżywa swój renesans. Wiele osób kaligrafuje, ponieważ pomaga im to w skupieniu oraz kształtuje charakter, wypracowując cierpliwość i umiejętność planowania.
(slajd nr 20 i slajd nr 21)

Przebieg zajęć:

Nowoczesna kaligrafia eksperymentuje, używając form, które kiedyś były uważane za wady np. kleksy jako atut i dekorację. (slajd nr 21)

Również narzędzia, które dziś wykorzystuje się do pisania, mogą różnić się od tradycyjnych, przykładem może być brush lettering czyli pisanie mazakiem lub flamastrem pędzelkowym. (slajd nr 23)